

LEADER PO 2027

Predlog večletnega finančnega okvira (MFF) za obdobje 2028–2034, predstavljen julija 2025, uvaja preoblikovanje finančnih instrumentov z vzpostavitvijo enotnega okvira prek novega „enotnega sklada“: Evropskega sklada za ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo, kmetijstvo in podeželje, ribištvo in pomorstvo, blaginjo in varnost. Predlagani enotni sklad predstavlja novo finančno arhitekturo, ki združuje in poenostavlja različne smeri intervencije – neodvisne v prejšnjih programskih obdobjih – in katere funkcije bodo opredeljene z novimi nacionalnimi in regionalnimi partnerskimi načrti (NRPP). Za razvoj podeželja novi okvir gre dlje kot v obdobju 2021–2027. Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EKSRP) – ki je tradicionalno dopolnjeval kmetijske subvencije SKP s širšimi ukrepi za razvoj podeželja, vključno s programom LEADER, ki mora prejeti vsaj 5 % sredstev EKSRP – je že vključen v strateške načrte SKP in je nadomestil nekdanje regionalne programe za razvoj podeželja. Od leta 2028 do 2034 se ta integracija pogloblja v okviru nacionalnih programov regionalnega partnerstva (NRPP), kjer bo EKSRP formalno prenehal obstajati kot ločen sklad. Ta premik spreminja programiranje in upravljanje sklada, ki je imel dolgo dvojno vlogo: podpirati kmetijstvo in hkrati spodbujati diverzifikacijo podeželskega gospodarstva, storitve in infrastrukturo. To vzbuja dvom o tem, ali bo razsežnost razvoja podeželja prejela enako podporo v okviru novih NRPP, saj bodo ti delovali v okviru deljenega upravljanja z Evropsko komisijo in bodo usklajeni s strateškimi prednostnimi nalogami na področju kohezije, podnebja in digitalnega prehoda, kmetijstva, ribištva in varnosti. Njihov privzeti model upravljanja bo bolj centraliziran kot model strateških načrtov SKP in nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost po COVID-u, ki so osnova za nove NRPP po letu 2027.

Ta pristop je sprožil zaskrbljenost v več sektorjih in deležnikih, vključno z Evropskim parlamentom, ki je poudaril, da mora nova finančna arhitektura ohraniti kohezijo kot osrednjo prednostno nalogo. Čeprav Komisija poudarja dopolnjevanje med SKP in kohezijsko politiko, ostaja zaskrbljenost, da bi združitev teh instrumentov lahko zmanjšala politično in proračunsko prepoznavnost ter na koncu oslabilo podporo manj razvitim regijam. Trenutno dejavnosti razvoja podeželja, ki presegajo kmetijstvo, znašajo 70,2 milijarde EUR: 45,6 milijarde EUR financira regionalna politika in 24,6 milijarde EUR SKP (8 % celotne SKP). Na papirju bi lahko nacionalni programi razvoja podeželja torej pomagali odpraviti dolgotrajne vrzeli, prekrivanja in nedoslednosti med politikami in resornimi viri. Ključno vprašanje je, ali naj ostane kakšna praktična razlika med lokalnim razvojem, ki ga vodi skupnost (CLLD) – ki je nastal iz pristopa LEADER in je že več kot 35 let temeljna podlaga za delo Lokalnih akcijskih skupin in prvotnim modelom LEADER. CLLD je bil zasnovan za uporabo metode LEADER (lokalne akcijske skupine, financiranje EU, strategije lokalnega razvoja od spodaj navzgor) v več skladih, zlasti v Evropskem skladu za regionalni razvoj (ESRR), Evropskem socialnem skladu (ESS) in Skladu za pomorstvo in ribištvo. Nova arhitektura sproža vprašanje, ali bodo ti pristopi poenostavljeni ali pa bodo tvegali izgubo svoje identitete v okviru NRPP. V odgovor na naraščajoči skepticizem je Evropska komisija novembra 2025 in januarja 2026 pisala so-zakonodajalcema (Svetu EU in Evropskemu parlamentu) in predlagala spremembe prvotnega predloga, z dodatnimi jamstvi za LEADER in ključno namenskimi 10 % za cilj podeželja v NRPP. Ta omejitev je ločena in dopolnjuje že zagotovljeno financiranje kmetijskih plačil SKP, skupne ribiške politike in Sklada za socialno podnebje. V prihodnjih mesecih bo ugotovljeno, ali je ta odstotek primerljiv s težo, ki jo je imel EKSRP v prejšnjih obdobjih, in je znašala približno 25 % odhodkov SKP in 10 % celotnega

večletnega finančnega okvira. Vsi ti predlogi ne vplivajo le na porazdelitev proračuna v novem okviru, temveč tudi na vzpostavljene mehanizme upravljanja. Kot je bilo poudarjeno v poročilu AEIDL Policy Brief z naslovom Večnivojsko upravljanje na prelomni točki novembra 2025, prenos moči odločanja na države članice postavlja poudarjanje vprašanje vzpostavljeno večnivojsko upravljanje in odpira pomembna vprašanja o vlogi, ki jo bodo imele regije in lokalne skupnosti v novem sistemu. Pobude, za katere je tradicionalno značilna močna decentralizacija – kot je LEADER – tvegajo izgubo vpliva, razen če se okrepijo zaščitni ukrepi za zagotovitev njihove udeležbe na lokalnem nivoju. V tem kontekstu je bistveno razmisliti o posledicah nove arhitekture in obravnavati ključna strateška vprašanja:

- Kakšno vlogo bodo imeli regionalni in lokalni akterji pri načrtovanju, izvajanju in spremljanju intervencij?
- Kako bo ta novi model vplival na razvoj podeželja in pristop LEADER?

LEADER v naslednjem večletnem finančnem okviru po letu 2028 LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale), ki se je začel izvajati leta 1991, ni bil zasnovan le kot institucionalna inovacija, temveč kot pomemben premik v evropskem upravljanju. Uvedel je pristop od spodaj navzgor, ki temelji na javno-zasebnem sodelovanju. V zadnjih treh desetletjih se je LEADER iz eksperimentalne pilotne pobude razvil v glavni instrument SKP, za katerega veljajo enaka pravila in postopki kot za druge intervencije. Ta razvoj je prinesel bogato zbirko izkušenj: pridobljene izkušnje, kritike, priporočila za izboljšave in uveljavljene prakse. Skupaj tvorijo edinstven rezervoar institucionalnega kapitala znotraj Evropske unije. Lokalne akcijske skupine (LAS) so bile osrednjega pomena v tem procesu, saj so spodbujale sodelovanje skupnosti pri oblikovanju intervencij in zagotavljale, da odločitve odražajo lokalne potrebe, priložnosti in teritorialne realnosti. Kljub številnim ocenam, ki potrjujejo dodano vrednost programa LEADER, se pogosto spregleda, da so lokalne akcijske skupine omogočile edinstveno izkušnjo lokalne demokracije iz prve roke – nekaj, česar ni mogoče ponoviti v nobenem drugem instrumentu SKP ali kohezijske politike. Kljub temu v predlogu večletnega finančnega okvira za obdobje 2028–2034 in kljub jasni skladnosti med prvotnimi cilji programa LEADER in cilji novega sklada ni predvidena nobena posebna proračunska omejitev, za razliko od prejšnjih programskih obdobj. Ta opustitev ustvarja negotovost glede kontinuitete in vpliva pristopa LEADER. Brez zagotovljenega proračuna lokalne akcijske skupine tvegajo znatno oslabitev svoje vloge, saj se iz akterjev teritorialnih sprememb preusmerijo v zgolj ponudnike storitev, z zmanjšano zmogljivostjo za izvajanje večsektorskih strategij. »To sproža osrednje vprašanje: zakaj ne bi uporabili dobro uveljavljenih struktur in izkušenj programa LEADER za doseganje ciljev novega okvira – vključno z zaščito in krepitvijo demokracije?« Več organizacij se je že zavzemalo za zagotovljen proračun programa LEADER, tudi s predlaganimi spremembami predpisov o novem večletnem finančnem okviru. Vendar pa ta analiza (AEIDL) zagovarja nadaljnje ukrepe: ne le zagotavljanje namenskega financiranja, temveč tudi zaščito ključnih značilnosti programa LEADER, zaradi katerih je to poseben in dragocen instrument znotraj EU. Ohranjanje teh elementov je bistveno za zagotavljanje skladnosti med novimi evropskimi ambicijami in lokalnimi težnjami.

Metodološki DNK programa LEADER: Kaj loči lokalne akcijske skupine od drugih leta 2025?

Čeprav pristop LEADER deluje kot popolnoma integriran model upravljanja le, če vseh sedem načel deluje skupaj, nam strateški pregled vsakega načela omogoča razumevanje, kako so se razvila – in kaj še ostaja. Glede na negotovost po letu 2028, je za izgradnjo močnega argumenta

za njegovo nadaljnjo dodano vrednost bistvenega pomena opredelitev elementov, ki ostajajo edinstveni za LEADER. V tem okviru so lokalne akcijske skupine veliko več kot le upravljavci lokalnih skladov. V večini držav članic so edine strukture upravljanja, ki so izrecno zasnovane za delovanje na lokalni ravni z mandatom za medsektorsko povezovanje. Njihova sposobnost združevanja sodelovanja skupnosti, tehničnega strokovnega znanja in strateške vizije jim daje institucionalno edinstvenost, ki je ne morejo ponoviti niti javne uprave niti druge organizacije. Sedem načel LEADER -ki so bila leta 1991 prelomna institucionalna inovacija – verjetno revolucija v oblikovanju javnih politik – je od takrat postalo del prevladujoče prakse teritorialnega razvoja. Ta široka uporaba zahteva ponovno umerjanje argumentov, ki se uporabljajo za obrambo pristopa LEADER, zlasti v zvezi s tremi elementi:

Prvič, normalizacija pristopa od spodaj navzgor. Čeprav so bile lokalne akcijske skupine pionirske pri tehnikah aktivnega sodelovanja, metoda od spodaj navzgor ni več njihova edina posebnost. Z nastankom odprte vlade in novega javnega upravljanja številne lokalne in regionalne oblasti ter teritorialni akterji zdaj uvajajo stabilne mehanizme za povratne informacije in sodelovanje javnosti.

Drugič, diverzifikacija inovacij. Iskanje novih rešitev za razvoj podeželja zdaj spodbuja širok spekter akterjev. Strategije pametne specializacije (S3) od leta 2014 do 2020, središča za digitalne inovacije in inkubatorji, financirani iz ESRR ali ESS+, vsi delujejo z modeli socialnih in teritorialnih inovacij, ki so zelo podobni načelom pristopa LEADER.

Tretjič, vzpon celostnega standarda. Agenda 2030 in cilji trajnostnega razvoja so spodbudili uprave, da presežejo sektorske silose in sprejmejo celostne pristope k načrtovanju in izvajanju. Kar je bilo nekoč izključna metodološka značilnost lokalnih akcijskih skupin, je zdaj splošno sprejeta tehnična norma. Čeprav je to vključevanje mogoče razumeti kot kulturno zmago programa LEADER, hkrati tvega tudi razvodenelost njegove identitete. Strateški odziv torej ni v tem, da ponovno prevzamemo lastništvo nad metodologijo, temveč da poudarimo edinstveni pomen metode izvajanja programa LEADER.

Lokalne akcijske skupine so edini instrumenti, vzpostavljeni kot javno-zasebna partnerstva z delegiranim pooblastilom odločanja za izbiro projektov in dodeljevanje sredstev EU. To jim daje edinstveno sposobnost prilagajanja virov lokalnim priložnostim, opredeljenim v njihovih strategijah, s čimer se zagotavlja natančno usklajenost med financiranjem in teritorialnimi potrebami. V prihodnje bi se morala prizadevanja osredotočiti na zaščito ekskluzivnih značilnosti, zaradi katerih je LEADER nenadomestljiv instrument. Zaščita teh pristojnosti je bistvena za zagotovitev, da lokalne akcijske skupine ostanejo akterji teritorialne preobrazbe in ne bodo zreducirane na upravne vodje. Za doseg tega bodo potrebne ciljno usmerjene spremembe, ki priznavajo in krepijo njihovo edinstveno vlogo v arhitekturi politik EU.

Pet možnosti za ponovni zagon programa LEADER

Po več kot treh desetletjih izvajanja se je LEADER iz eksperimentalne pobude prelevil v dobro uveljavljen instrument, ki je predmet obsežnih ocen in revizij. Kljub tej zrelosti pa se metodologija zdaj sooča s kritičnim pregledom. Njena prihodnja ustreznost je negotova: tvega, da bo izgubila svojo inovativno prednost in v najboljšem primeru postala proceduralna razširitev obstoječih upravnih sistemov. Novi večletni finančni okvir zato odpira strateško okno za reševanje te negotovosti. Soočanje s tem izzivom zahteva sočasno ukrepanje na dveh frontah:

- navzven, na institucionalni ravni, je potrebna politična zavezanost evropskih, nacionalnih in regionalnih oblasti, da se od modela, osredotočenega na fiskalni nadzor, premaknejo k modelu,

ki temelji na medsebojnem zaupanju. To zahteva več kot le predstavitev lokalnih akcijskih skupin kot že obstoječih orodij za teritorialno kohezijo; zahteva vzpostavitev kanalov za stalno komunikacijo in poenostavljenih sistemov poročanja.

- navznoter, znotraj samih lokalnih akcijskih skupin, so ključne organizacijske spremembe. Skupine morajo oceniti, ali je njihova dodana vrednost zgolj v pasivnem upravljanju ali pa so pripravljene sprejeti tveganje in odgovornost, da postanejo teritorialni vodje v okolju po letu 2028. Trenutni kontekst ne zahteva le obrambe programa LEADER, temveč tudi ponovno aktiviranje njegove prvotne ambicije.

Prenova programa LEADER bi morala biti strukturirana okoli petih osi delovanja:

1. Spodbujanje sistemske preobrazbe. Potrebna je jasna zaveza za preoblikovanje strukturnih pogojev, hkrati pa ohranjanje ključnih kompetenc programa LEADER na področju lokalnega delovanja in sodelovanja navzven. Lokalne akcijske skupine morajo imeti prostor in vire, da delujejo kot arhitekti struktur in interakcij skupnosti. Financiranje bi moralo dati prednost stabilnim, medsebojno odvisnim omrežjem, ki so sposobna preživeti tudi po javni podpori, namesto kratkoročnim, ad hoc sodelovanjem.

2. Utemeljitev teritorialnih konkurenčnih prednosti. Inovacije morajo temeljiti na specifičnih prednostih vsakega ozemlja. Projekti sodelovanja – bodisi lokalni, regionalni ali evropski – bi morali služiti kot nosilci prenosa znanja in potrjevanja uspešnih modelov, ne pa kot sami sebi namen. Krepitev notranjih in zunanjih omrežij bo pomagala prepoznati nišne specializacije, ki bi sicer lahko ostale skrite.

3. Strateška koncentracija virov. Da bi preprečili razdrobljenost virov v nepovezana nepovratna sredstva, bi bilo treba sredstva usmerjati prek nad-občinskih projektov sodelovanja. Te »krovne pobude«, osredotočene na dve ali tri prednostne teme, bi okrepile teritorialno identiteto, ustvarile ekonomije obsega in usmerile prizadevanja za animacijo k ciljem, ki so usklajeni s širšimi ambicijami EU, vključno s cilji odpornosti in blaginje dolgoročne vizije za podeželje. Ta pristop bi poenostavil tudi dostop za male upravičence.

4. Utrjevanje socialnega kapitala in ponovna opredelitev vloge lokalne akcijske skupine. To predstavlja zadnjo fazo teritorialne zrelosti, kjer se morajo lokalne akcijske skupine odločiti, ali bodo delovale kot administrativni posredniki ali kot transformativni dejavniki. V skladu s priporočili Evropskega računskega sodišča iz leta 2022 bi se morale skupine preusmeriti h katalitični (animacijski) vlogi – delovati kot povezovalci različnih interesov, spodbujevalci, ki odpravljajo ovire za zasebne in civilne pobude, mobilizatorji, ki so sposobni pritegniti dodatne vire, in gonilne sile inovacij, ki so pripravljene tvegati s pilotnimi projekti.

5. Gradnja institucionalnega zaupanja z odgovornostjo. Zaupanja ni mogoče zahtevati; zaslužiti si ga je treba. Lokalne akcijske skupine bi se morale premakniti od zgolj objavljanja razpisov za nepovratna sredstva k bolj odločni strategiji odgovornosti za lokalni razvoj. To pomeni vzpostavitev stalnega tehničnega dialoga z organi upravljanja in plačilnimi agencijami, pri čemer se je treba zanašati na preglednost in dokazano usposobljenost, ne pa zgolj na skladnost, ki temelji na računovodstvu. Izboljšana komunikacija – podprta z ocenami učinka in dostopnim poročanjem – bo pomagala prikazati ne le, kako se sredstva porabljajo, ampak tudi, kaj dosegaajo.

Čeprav ta načrt zagotavlja strateški okvir, njegovo izvajanje ni brez izzivov. Program LEADER deluje v zelo heterogenem okolju, ki ga zaznamujejo raznolike teritorialne realnosti. Razlike v institucionalni zrelosti med lokalnimi akcijskimi skupinami po Evropi in spremenljivost v njihovih odnosih z organi upravljanja in plačilnimi agencijami še dodatno zapletajo situacijo.

Izhodišče mora biti zagotovitev minimalnega proračunskega praga, zagotovljenega v prejšnjih programskih obdobjih. Šele ko je ta finančna spodnja meja zagotovljena, se lahko pozornost preusmeri na dopolnilne vire financiranja. Ključnega pomena je, da se viri obravnavajo kot strukturna zahteva za zagotovitev dolgoročne sposobnosti preživetja programa LEADER. Večsektorski pristop ponuja eno od možnih poti. Vendar pa v tej analizi kompleksnost medsektorskega modela ni obravnavana na doslej znan način in glede na nove predlagane spremembe za obdobje 2028–2034 sprejetje medsektorskega modela ni samo po sebi cilj. Namesto tega je cilj spodbuditi lokalne akcijske skupine k diverzifikaciji svoje finančne baze zunaj tradicionalnih tokov. Izkušnje iz obdobja 2014–2022 na Portugalskem in Švedskem kažejo, da je upravno breme, čeprav strateško ugodno, spodbudilo vrnitev k monosektorskim modelom. To kaže, da sama politična volja ni zadostna: strukturne izboljšave človeških virov – tako po številu kot po tehnični usposobljenosti – so potrebne tako v lokalnih akcijskih skupinah kot v organih upravljanja. V prihodnjem kontekstu, ki ga lahko zaznamuje konsolidacija skladov, izziv ne bo le število zaposlenih, temveč tudi povečanje tehničnih zmogljivosti za zagotovitev dobrega finančnega upravljanja in odgovornosti. Širitev finančnih obetov in privabljanje konkurenčnih skladov z neposrednim upravljanjem – kot sta Obzorje Evropa ali LIFE – ustvarja tudi ključna nematerialna sredstva, vključno z razširjenim znanjem, močnejšimi povezavami z mrežami odličnosti in izboljšanim dostopom do inovacij. Druga prednostna naloga je, da lokalne akcijske skupine utrdijo svojo animacijsko vlogo, ne le z vključevanjem skladov, temveč tudi z okrepljenim sodelovanjem med sektorji. To zahteva vzpostavitev sinergij z organizacijami civilne družbe, filantropijo, univerzami in raziskovalnimi centri. Sprejetje pragmatičnega pristopa – ob priznavanju, da lokalne akcijske skupine same ne morejo rešiti strukturnih izzivov, kot so demografski upad, vrzeli v poveztljivosti ali podnebni pritiski – jim omogoča, da z animacijo skupnosti in strateškimi zavezi povečajo multiplikativne učinke. Primerjalne izkušnje ponujajo prepričljive primere, kot je finska pobuda Pametno podeželje, kjer lokalne akcijske skupine delujejo kot podeželski laboratoriji in financirajo pilotne projekte z visokim tveganjem, ki se lahko kasneje razširijo prek regionalnih inovacijskih programov. Za operacionalizacijo takšnih strategij brez izgube teritorialnega dosega so lahko krovni projekti učinkovito orodje. Z združevanjem več mikro pobud v eno samo administrativno datoteko, ki jo upravlja lokalna akcijska skupina (LAS), ta mehanizem poenostavlja dostop do financiranja in tehnične pomoči za akterje z omejenimi administrativnimi zmogljivostmi. Njegovo učinkovitost dokazujejo pobude, kot sta švedski program Small Projects, Great Leverage (Leader Mitt i Småland) in luksemburška lokalna akcijska skupina Miselerland, ki sta bili uspešno uporabljeni v obdobju 2014–2022 in obnovljeni za obdobje 2024–2029. Ta model lahko od utemeljitve obratovalnih stroškov do dodelitve nepovratnih sredstev izboljša promocijo projektov in poveča privlačnost lokalnega okolja. Ta prizadevanja je treba dopolniti z instrumenti, ki privabljajo in ohranjajo talente na podeželju, kot je uporaba poenostavljenih možnosti obračunavanja stroškov (SCO), ki so vključene v 77. člen osnutka uredbe za obdobje 2028–2034. Praktična referenca je shema pavšalnih zneskov Ticket Rural, ki je bila prvič uvedena v Asturiji v obdobju 2014–2022, nato pa je bila ponovljena v vseh španskih regijah in jo je služba za pomoč uporabnikom mreže EU CAP prepoznala kot najboljšo prakso, ki prispeva k ohranjanju prebivalstva in ustvarjanju delovnih mest.

Končna priporočila in ugotovitve Kot je opisano v tem povzetku, preobrazbe v novem večletnem finančnem okviru ne vplivajo le na proračunsko arhitekturo, temveč tudi na samo sposobnost lokalnih skupnosti, da vplivajo na odločanje. Vprašanje njihove prihodnje vloge ni teoretično – določa učinkovitost teritorialne kohezije v naslednjem desetletju. V kontekstu krčenja virov izziv

zahteva preseganje inercije zadnjih tridesetih let. Zahtevati bi morale funkcionalno preoblikovanje, ki bi temeljilo na treh strateških stebrih:

1. steber: notranja preobrazba. Preoblikovanje lokalnih akcijskih skupin.

- Kontinuiteta pristopa LEADER zahteva spremembo samopodobe lokalnih akcijskih skupin. Ker drugi subjekti zdaj uporabljajo podobne metodologije od spodaj navzgor, vendar z lažjimi strukturami, lokalne akcijske skupine tvegajo zastarelost, če ostanejo zgolj razdeljevalci pomoči. Odločiti se morajo, ali želijo postati transformativni deležnik razvoja, ki dela za in z ozemljem, ali pa se bodo spremenili v administrativno razširitev.
- Notranje upravljanje mora preusmeriti pozornost z zgolj administrativne skladnosti na prikazovanje rezultatov. Lokalne akcijske skupine morajo profesionalizirati svoje sisteme spremljanja, da bi zajele »neoprijemljive« učinke (socialni kapital, upravljanje) in tehnične podatke pretvorile v pripoved, ki upravičuje njihovo dodano vrednost za družbo in plačilne agencije.
- Lokalne akcijske skupine se morajo razviti iz pasivnih prejemnikov javnih sredstev v arhitekto struktur skupnosti. To zahteva izgradnjo stabilnih, medsebojno odvisnih omrežij, ki so sposobna delovati in sodelovati samostojno, s čimer se zmanjša odvisnost od nihanj programskih obdobj.

2. steber: Strateška osredotočenost. Koncentracija prizadevanj.

- Za maksimiranje učinka se predlaga, da lokalne akcijske skupine opustijo pristop »zajemanja vseh«. V idealnem primeru bi se viri osredotočili na jasne prednostne naloge, usklajene z dolgoročno vizijo za podeželska območja: okrepiti, povezati, odporne in uspešne površine.
- Da bi se izognili razpršitvi, bi lahko organi upravljanja in lokalne akcijske skupine spodbujali formulo »krovnih projektov«, da bi jih vključili v svoje dolgoročne načrte razvoja podeželja, da bi združili majhne pobude pod prednostne teme. Kot je pokazal švedski model »Majhni projekti, velik vzvod« in luksemburški model GAL Miselerland, bi to orodje poenostavilo upravljanje za upravičence in okrepilo teritorialno dinamiko.
- Da bi lokalne akcijske skupine ponovno prevzele svojo vlogo podeželskih laboratorijev, je priporočljivo, da si prizadevajo premagati nenaklonjenost tveganju. To bi pomenilo notranji organizacijski premik – tako v lokalnih akcijskih skupinah kot v organih upravljanja – za identifikacijo, spodbujanje in financiranje eksperimentalnih pilotnih projektov. Poudarek bi moral biti na dajanju prednosti učenju in prenosu inovacij, ne pa zgolj na varne naložbe z majhnim vplivom.
- Teritorialna aktivacija bi imela koristi od pogleda preko tradicionalnih meja SKP. Lokalne akcijske skupine se spodbujajo, da delujejo kot središča financiranja in iščejo dopolnilno financiranje (Obzorje Evropa, LIFE, regionalni skladi za privabljanje projektov, ki bi sicer lahko zaobšli podeželsko okolje).

3. steber: Sistemska obramba in varovanje DNK-ja LEADER-ja.

- Edinstvenost modela LEADER je v kompetencah, ki jih je težko ponoviti s standardno upravo: teritorialna animacija, večnivojsko upravljanje in ustvarjanje socialnega kapitala. Da bi

preprečili, da bi te funkcije oslabila birokracija, bi bilo priporočljivo, da se v novih predpisih izrecno priznajo in zaščitijo.

- Zagovor modela bi verjetno zahteval boljše dokaze, ne le boljše pripovedi. Predlaga se, da se okvir spremljanja razvije tako, da bo zajemal meritve socialnega kapitala, zaupanja in vključenosti skupnosti. Sektor bi imel koristi od dokazovanja, da višji tekoči stroški niso upravna neučinkovitost, temveč strukturne naložbe v demokratično odpornost. Brez merjenja teh neoprijemljivih dejavnikov bi LEADER lahko ostal ranljiv za kritiko »visokih upravnih stroškov«.

- Komunikacija bi se idealno lahko preusmerila od dejavnosti poročanja k političnemu zagovorništvu. Mreže LEADER se spodbujajo, da okrepijo svojo vlogo ne le kot učne platforme, temveč kot prostori za dialog in pogajanja z nacionalnimi in evropskimi upravami, da bi lahko sodelovale pri naslednji opredelitvi NRPP. Okvir po letu 2028 navsezadnje predstavlja pomembno izbiro: možnost, da LEADER postopoma izgine kot zapuščen instrument, ali priložnost, da se ponovno aktivira kot glavno gonilo razvoja podeželja v Evropi. Vendar ta izbira ne bi bila zgolj v pristojnosti Evropske komisije, da zagotovi njeno kontinuiteto in prepozna potencial metode; verjetno bi zahtevala sodelovanje vseh deležnikov, vključenih v metodologijo. To sega od lokalnih akcijskih skupin – ki sprejemajo nov, bolj inovativen operativni pristop – do organov upravljanja in plačilnih agencij, ki krepijo odnose in mreže zaupanja, potrebne za zajemanje dodane vrednosti metodologije in oprijemljivega vpliva več kot 30 let dela.

(Besedilo je prirejen povzetek strokovnega članka evropske konzultantske organizacije AEIDL, ki je od samega začetka izvajanja programa LEADER vpeta v razvoj, spremljanje in vrednotenje te metode.)